

LASTEN KOKEMUKSIA VANHEMPIEN ALKOHOLINKÄYTÖSTÄ

Krista Vihreälaakso
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2020

TIIVISTELMÄ

LASTEN KOKEMUKSIA VANHEMPIEN ALKOHOLINKÄYTÖSTÄ

Krista Vihreälaakso

Sosiaalityö

Kandidaatin tutkielma

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Minna Strömberg-Jakka

Lokakuu 2020

Sivumäärä: 25 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, minkälaisia kokemuksia lapsilla on vanhempien alkoholinkäytöstä. Tutkimusmenetelmä on kirjallisuuskatsaus, joka pohjautuu aiempiin tutkimuksiin. Tutkielman tutkimusaineisto koostuu kolmesta väitöskirjasta, yhdestä liseniaatintutkielmasta, yhdestä tieteellisestä artikkelista, A-klinikkasäätiön raporttisarjan kahdesta artikkelista, Nuorisotutkimusseuran julkaisusta, kahdesta Terveiden ja hyvinvointilaitoksen julkaisusta ja yhdestä kansainvälisestä julkaisusta. Osa tutkimuksen aineistoista on saatu lapsuuttaan muistelevilta aikuisilta ja osa lapsuuttaan tai nuoruuttaan parhaillaan eläneiltä.

Tutkimusaineiston tulosten perusteella vanhemman alkoholiongelma on yleinen ilmiö ja sillä on monenlaisia vaikutuksia lasten elämään. Alkoholiongelmaisten vanhempien perheissä perherakenteiden muutokset ovat yleisiä. Lapset ymmärsivät jo hyvin varhain, että vanhemmalla on alkoholiongelma. Tuloksissa tuli esille, että alkoholiongelmaiset vanhemmat laiminlyövät lasten tarpeita. Alkoholia käyttävän vanhemman lapsi ottaa yleisesti vanhemman roolin perheessä huolehtimalla itsestään, pienemmistä sisaruksista ja vanhemmista. Vanhemman alkoholinkäytöllä on myös taloudellisia vaikutuksia. Alkoholiongelmaisen vanhemman aiheuttama univaje vaikuttaa lasten keskittymiskykyyn ja koulunkäyntiin.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että alkoholiongelmaisten vanhempien perheissä lapset kokevat monia negatiivisia tunteita, kuten pelkoa, vihaa ja häpeää. Häpeää aiheuttaa ympäristön ihmisten taholta vanhemman alkoholiongelman takia koettu leima. Pelkoa aiheuttavat kodin riidat sekä väkivalta. Lapset oppivat jo varhain erilaisia selviytymiskeinoja, kuten vetäytyminen omaan huoneeseen tai kotoa pois lähteminen, piiloutuminen ja musiikin kuuntelu. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että sosiaalinen tuki, juomattoman vanhemman, sisarusten, isovanhempien, muiden sukulaisten, ystävien ja naapurien taholta, toimii tärkeänä lapsen selviytymisen tukena. Lapset kokevat vanhemman alkoholiongelmasta puhumisen tärkeänä.

Tutkielman tuloksista voidaan päätellä, että alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa eläminen on riski lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Lapsilla on kuitenkin käytössään erilaisia selviytymiskeinoja, jotka auttavat lasta selviytymään vaikeissakin olosuhteissa. Olisi tärkeää, että yhteiskunnassa lasten leimaaminen vanhemman alkoholiongelman takia vähenisi, mikä helpottaisi omalta osaltaan varmasti myös avun hakemista.

Avainsanat: lapsi, kokemus, vanhempi, alkoholi, alkoholiongelma, selviytyminen

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VANHEMMAN ALKOHOLIONGELMA.....	2
2.1 Alkoholiperhe vai perhe, jonka jäsen on alkoholiongelmainen?	2
2.2 Vanhemman alkoholiongelman vaikutus lapseen	3
3 LAPSEN KOKEMUKSEN TUTKIMINEN.....	5
4 TUTKIMUSKYSYMYKSIÄ	7
5 TUTKIMUSASETELMA	8
6 KOKEMUKSIA VANHEMMAN ALKOHOLINKÄYTTÖSTÄ	11
6.1 Arki alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa.....	11
6.2 Vanhemman alkoholiongelman herättämät tunteet	14
6.3 Kodin turvattomuus ja väkivalta.....	17
7 LAPSEN SELVIYTYMISTÄ EDISTÄVÄT TEKIJÄT SEKÄ NUORTEN TOIVEET	18
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	21
LÄHTEET.....	26

1 JOHDANTO

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen lasten kokemuksia vanhemman alkoholinkäytöstä sellaisissa perheissä, joissa toinen vanhempi tai kummatkin vanhemmat käyttävät alkoholia lapsen näkökulmasta ongelmallisesti. Aihe valikoitui oman kiinnostukseni ja aiheen tärkeyden vuoksi.

Suomalaisten alkoholinkulutus on lisääntynyt kolminkertaiseksi vuosien 1968–2008 välillä (Karlsson & Österberg 2010, 15) ja suomalaisten alkoholin kulutus on kansainvälisessä vertailussa Pohjoismaiden kärkeä ja eurooppalaista keskitasoa (Karlsson 2018, 24). Useiden alkoholinkäyttöön liittyvien haittojen ja alkoholin kokonaiskulutuksen välillä on vahva yhteys (mt., 20). Vuonna 2010 koko sosiaaliturvajärjestelmälle aiheutui arviolta 471 miljoonan euron kustannukset alkoholinkäyttöön liittyvistä haitoista, joista sosiaalipalveluille ja toimeentulotukijärjestelmälle aiheutuneet kustannukset olivat 245 miljoonaa euroa. Kokonaisuudessaan alkoholinkäyttöön liittyvien haittakustannusten määrä kohosi vuonna 2010 noin 1,3 miljardiin euroon. (Karlsson ym. 2013, 37, 39.) Yhteiskuntaa kuormittavien kustannusten lisäksi alkoholin haittavaikutukset kuormittavat paitsi käyttäjää itseään myös hänen lähiympäristöään (Warpenius ym. 2013, 5).

Vuoden 2009 Lasinen lapsuus väestökyselyn mukaan Suomessa vanhempien alkoholinkäytöstä kärsii noin neljäsosa lapsista (Roine & Ilva 2010, 36). Vanhemman alkoholinkäyttö vaikuttaa monin tavoin lasten elämään. Vanhemman alkoholiongelmat nivoutuvat usein muihin vaikeisiin ja pitkäaikaisiin haasteisiin, kuten perheväkivaltaan, mielenterveyden ongelmiin ja lasten huostaanottoihin (Itäpuisto 2006a, 284). Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön. Lastensuojelun avohuollon asiakkuuden taustalla ja huostaanoton syynä on monesti vanhempien alkoholinkäyttö (Heino 2013, 96–97). Itäpuiston (2006b, 150) mukaan perheen alkoholiongelmissa vaietaan perheissä, yhteiskunnassa ja yleisesti. Itäpuisto (2006b, 251) nostaa esiin, että lapsen näkökulma vanhempien alkoholinkäytöstä on unohtunut tutkimuksissa, käytännön auttamistyössä ja yleisessä keskustelussa. Monet lapset haluaisivat vaikenemisen sijaan puhua ja tulla kuuluksi, mutta heidän äänensä eivät pääse kuuluville vaan vaiennetaan perheissä ja yhteiskunnassa.

Tutkielman keskeisinä käsitteenä ovat alkoholi, alkoholiongelma sekä kokemus ja näistä kerrotaan tarkemmin luvuissa 2 ja 3. Luvussa 4 esitellään tutkielman tutkimuskysymys ja luvussa 5 tutkimusasetelma. Luvuissa 6 ja 7 tuodaan esille tutkielman tulokset. Viimeisessä luvussa on yhteenvedon ja pohdinnan vuoro.

2 VANHEMMAN ALKOHOLIONGELMA

Tässä luvussa esittelen vanhemman alkoholiongelmaa, sen yleisyyttä ja alkoholiongelman vaikutuksia lapseen. Miesten alkoholinkäytöstä ja alkoholiongelmistä on tehty vuosikymmeniä tutkimuksia (Itäpuisto 2001, 96). Silti alkoholiongelmaisiin miehiin ei välttämättä ensimmäiseksi liitetä ajatusta vanhemmuudesta, vaikka todellisuudessa heillä on usein perhe ja he ovat isiä (Pirskanen 2011, 12). Naisten alkoholikäyttöä koskeva tutkimus sisältää usein sekä perheen että yhteisön näkökulman (Itäpuisto 2001, 96). Tästä syystä luvussa kerrotaan lähinnä äitien alkoholiongelma, mutta isien alkoholiongelma on myös yleinen ja se aiheuttaa monia haittavaikutuksia lapselle.

2.1 Alkoholitiperhe vai perhe, jonka jäsen on alkoholiongelmainen?

Ennen 1970-lukua naisten tuli pysyä raittiina ja hoitaa arjen askareet perheessä. 1970-luvulta lähtien sukupuolten alkoholinkäyttötavat ovat lähentyneet ja naisten alkoholinkäyttö on lisääntynyt. Vaikka edelleen naiset juovat vähemmän kuin miehet, yhä useammin ongelmallisesti alkoholia käyttävä voi olla myös perheen äiti tai molemmat vanhemmat. (Raitasalo & Holmila 2012, 53.) Naisten juomisen lisääntymisen myötä alkoholinkäyttö on siirtynyt koteihin ja arkeen (Pirskanen ym. 2016, 17).

Yleisin äitien käyttämistä päihteistä on alkoholi, joka aiheuttaa tutkitusti myös eniten sikiövaurioita. Alkoholiriippuvainen tulee äidiksi useimmiten vahingossa ja raskaus selviää vasta sen ollessa jo pitkällä. Suomessa syntyy vuosittain kolmestasadasta viiteensataan sikiövaurioista kärsivää vauvaa. (Nätkin 2006a 6–7, 28.) Alkoholia käyttävä raskaana oleva laiminlyö paitsi omia myös vauvan tarpeita. Vauvan kehitystä vaarantavista synnynnäisistä vaurioista yleisin on alkoholista johtuva FAS (fetal alcohol syndrome) tai FAE (fetal alcohol effects). (Kalland 2001, 200.) Traumanäkökulman kautta on alettu ymmärtää, että päihteitä käyttävä äiti on monesti itse kokenut vaikeita asioita, väkivaltaa, masennusta ja köyhyyttä parisuhteessa tai lapsuudessa, jolloin päihteidenkäyttöä voidaan pitää

selviytymiskeinona ja itselääkitsemisenä. Tämä on vähentänyt syyllistämistä ja tuonut ymmärrystä äitiä kohtaan. (Nätkin 2006b, 49–50.)

Alkoholistiperhe-käsitteen on kritisoitu tuovan vääriä mielikuvia siitä, että perheenjäsenen alkoholinkäytön takia kaikki perheet olisivat samanlaisia, kaikki perheeseen liittyvä johtuisi alkoholista ja olisi merkki poikkeavasta käyttäytymisestä. Alkoholistiperhe -käsite piilottaa tekijät ja uhrin ja antaa väärän kuvan siitä, että perhe olisi alkoholiongelmainen toisen tai molempien vanhempien sijaan. (Itäpuisto 2001, 39–42.) Itäpuisto (2001, 45) korostaakin, että ongelmallinen alkoholikäyttö on yksilön toimintaa ja vanhempien alkoholinkäytön kärsijöinä ovat lapset, joiden vaikutusmahdollisuudet vanhemman juomiseen ja itsensä suojaamiseen juomisen haitallisilta seurauksilta ovat vähäiset. Päädyin siihen ratkaisuun, etten käytä työssäni alkoholiäiti- tai -isä enkä alkoholistiperhe-käsitteitä niiden leimaavuuden takia vaan käytän tutkimuksessa käsitteitä alkoholiongelmainen vanhempi, juova vanhempi tai vanhemman alkoholikäyttö, kun tarkoitan vanhemman alkoholiongelmaa.

Alkoholiongelman aiheuttamia haittoja on tutkittu aiemmin lähinnä käyttäjän taholta ja lasten näkökulma on jäänyt näkymättömiin. Suomessa on arviolta kymmeniä tuhansia lapsia, jotka kokevat vanhemman alkoholiongelman häiritsevänä, joten vanhempien alkoholinkäyttöä voidaan pitää vakavana, merkittävää osaa väestöstä koskettavana ongelmana. (Itäpuisto 2005, 11–12.) Lastensuojelussa yli 40 prosenttia lapsista näki vanhemman alkoholinkäyttöä perheessään. Lapsen tilanteen taustalla vaikutti joka neljänneksellä vanhemman alkoholinkäyttö paljon. Vanhemman alkoholinkäyttö oli sijoituksen taustalla 14 prosentilla lapsista. (Heino ym. 2016, 69.)

2.2 Vanhemman alkoholiongelman vaikutus lapseen

Alkoholin lapsille aiheuttamat ongelmat perheessä on monesti pitkäaikaisia (Holmila ym. 2008, 421). Suomessa ja kansainvälisesti vanhempien alkoholinkäytöstä aiheutuvista haitoista lapsille on vähän tutkimustietoa. Ilmiötä on kartoitettu Suomessa A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus -väestökyselyillä vuosina 1994, 2004 ja 2009. Ensimmäisten kahden kyselyn (vuosien 1994 ja 2004) mukaan joka viides ja vuoden 2009 kyselyn mukaan melkein joka neljäs vastaaja oli kokenut lapsuudenkodissaan alkoholin liikkäyttöä. (Roine & Ilva 2010, 26.)

Vanhemman alkoholinkäytöstä vaikenemisesta kertoo mielestäni hyvin vuoden 2009 A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus-kysely. Sen mukaan joka kolmas vastaaja kertoi tuntevansa lähipiirissään ainakin yhden perheen, jossa vanhemmat käyttävät liikaa alkoholia. Lähes puolet ongelmia havainneista oli keskustellut asiasta vanhempien kanssa, joka kolmas lapsen itsensä kanssa ja joka viides jonkun muun lapsen läheisen kanssa ja 11 prosenttia oli tehnyt ilmoituksen viranomaiselle. Viidesosa ongelmia havainneista ei ollut kuitenkaan puuttunut asiaan lainkaan. Syitä puuttumattomuuteen oli, että perhettä ei tunnettu tarpeeksi hyvin, ei tiedetty miten asiassa voi auttaa tai ei haluttu sotkeentua perheen sisäisiin asioihin. (Roine & Ilva 2010, 28–31.)

Perheen ja läheisten ihmissuhteiden merkitys on suuri lapsen kasvulle ja kehitykselle (Vornanen 2006, 120). Perhe toimii lapsen hyvinvoinnin perustana. Lapsen omien voimavarojen lisäksi perheenjäsenten voimavarat heijastuvat lapsen elämään. Perheen ulkopuoliset ja sisäiset resurssit, kuten taloudellinen tausta, vanhempien työttömyys, asumistaso, perheen historia sekä lapsen ja vanhemman välinen suhde voivat toimia lapsen hyvinvointia suojaavina tekijöinä tai riskiä lisäävinä tekijöinä. (Forssén ym. 2002, 88.) Pitkittäistutkimusten mukaan lapset voivat selviytyä kovin haavoittuvista oloista riittävien suojaavien tekijöiden avulla (Vornanen 2006, 120). Tutkimusten mukaan lapset voivat selviytyä yllättävästä uhkatilanteesta hyvin varhaislapsuudessa saadun perusturvallisuuden ja olemassa olevan turvaverkoston avulla, vaikka lapsi olikin saanut trauman. Lapsi hakeutuu perheensä turvaan, mikäli häntä uhkaa perheen ulkopuolinen vaaratilanne. Mikäli perheen tarjoamaa turvaa ei ole saatavilla lapsen psyykkinen hyvinvointi voi olla vaarassa. (Holmila yms. 2008, 421.)

Lapsen kasvuympäristö vaikuttaa olennaisesti lapsen hyvinvointiin. Vanhempien alkoholiongelman vaikutukset lapsiin vaihtelevat lapsen ja perheenjäsenten ominaisuuksien sekä tilanne- ja ympäristötekijöiden mukaan. Monet päihteitä käyttävät vanhemmat eivät pysty tarjoamaan lapsilleen turvallista arkea, vastaamaan lasten tarpeisiin vaan laiminlyövät tehtäviään. Vanhemman päihdeongelman takia lapsi saattaa kärsiä kasvuympäristön puutteista, koti voi olla hoitamaton ja lapsen saama hoiva ja huolenpito vajavaista, mikä aiheuttaa lapselle tapaturmia, sairastelua ja psyykkisen kehityksen sekä käyttäytymisen häiriöitä. (Raitasalo & Holmila 2012, 53–54.) Vanhemman ongelmallinen alkoholinkäyttö voi johtaa lapsen kaltoinkohteluun ja aiheuttaa riskin alkoholi- ja mielenterveysongelmien siirtymisestä toiselle sukupolvelle. Myös vanhempien satunnainen runsas alkoholinköyttä voi johtaa lapsen vaaratilanteelle altistumiseen, laiminlyönteihin tai turvattomuuteen. (Holmila ym. 2009, 104.)

Äidin alkoholinkäyttö on monesti yksi lastensuojelun arjessa esiintyvä ilmiö, olipa se sitten sijoituksen syy tai ei (Raitasalo & Holmila 2012). Vanhemman alkoholiongelma on iso tekijä lastensuojelutarpeen taustalla, minkä takia lastensuojelun sosiaalityö ja päihdetyö linkittyvät oleellisesti toisiinsa. Itäpuiston tutkimus päihdeklainikoista osoittaa kuitenkin, että siellä työskentely keskittyy lähinnä vain alkoholiongelmaiseen ja monesti lasten avuntarve jää selvittämättä. (Itäpuisto 2013, 534, 540.) Tämä on ristiriidassa sosiaalihuoltolain (1301/2014, 44 §) kanssa, joka velvoittaa selvittämään lasten tilanteen alkoholiongelmaisen vanhemman perheissä, ja terveydenhuoltolain (1326/2010 70 §) kanssa, jonka mukaisesti vanhemman saadessa alkoholihuoltopalveluita lapsen hoidon ja tuen tarve tulee selvittää.

Raitasalo ja Holmila (2012) ovat selvittäneet äitien päihteidenkäytöstä aiheutuvia haittoja lapselle rekisteritutkimuksessa, jossa tarkasteltiin kaikkia vuosina 1991, 1997 ja 2002 syntyneitä lapsia äiteineen. Raitasalon ja Holmilan (2012, 57) mukaan alle 7-vuotiaiden lasten äideistä päihdeongelmaisia oli vuonna 1991 yksi prosentti, vuonna 1997 puolitoista prosenttia ja vuonna 2002 kaksi prosenttia. Tutkimusaineiston mukaan päihdeongelmaisten äitien lapsista noin viidennes oli joutunut tapaturman tai vamman takia sairaalahoitoon, kun muiden lasten kohdalla luku oli vastaavasti 14 prosenttia. Päihdeongelmaisten äitien lapsilla käyttäytymisen häiriö oli 10 prosentilla ja psyykkisen kehityksen häiriö 9 prosentilla, kun kaikkien muiden lasten kohdalla luvut olivat 4 ja 3. Päihteitä käyttävien äitien lapsista 39 prosenttia oli sijoitettu kodin ulkopuolelle ainakin kerran ensimmäisten seitsemän elinvuoden aikana, kun kaikista lapsista sijoitettuja oli vain 1,4 prosenttia. Tutkimuksen perusteella äidin päihteidenkäytöllä oli yhteys pienten lasten tapaturmariskiin, sairastuvuuteen ja psyykkisen kehityksen häiriöihin.

3 LAPSEN KOKEMUKSEN TUTKIMINEN

Tässä luvussa käsittelen lapsen kokemuksen tutkimista. Laineen (2018, 30–32, 40) mukaan kaikki ihmisen kokema merkitsee hänelle jotain. Kokemukset rakentuvat merkityksistä, jotka syntyvät yhteisön kautta, jossa yksilö kasvaa ja kasvatetaan. Ihmisen kokemuksia ei voida ymmärtää irrallaan hänen maailmastaan. Ihmisen kokemukset ovat aina yksilöllisiä. Suorsa (2011, 174) tuo esille, että kokemus on subjektiivinen, aikaan sidottu, paikallinen ja ainutkertainen. Perttulan (2009, 116) mukaan fenomenologinen erityistiede pitää kokemusta suhteena: kokemus edellyttää tajuavan tekijän ja

elämäntilanteen, johon tekijä on suhteessa. Tästä syystä on luontevaa kutsua kokemusta merkityssuhteeksi.

Kukkolan (2018, 46) mukaan kokemuksen tutkimus on yksinkertaisimmillaan käytännössä kokemuksellisesti tapahtuneen kuvausta sellaisena kuin se tosiasiallisesti tapahtui. Kokemuksen tutkimuksen tarkoituksena on jäsentää ja selittää tiettyä kokemusta. Laineen (2018, 39) mukaan haastattelu on laaja-alainen tapa tutkia toisen ihmisen kokemuksellista todellisuutta. Kun haastatteluun lisätään kuvien tuottamista tai videotointia päästään tutkimaan syvemmin toisen kokemuksia. Fenomenologisessa tutkimuksessa toisen henkilön kokemuksen tavoittelu ohjaa haastattelukysymysten tapaa ja luonnetta.

Perinteisissä aikuiskeskeisissä tutkimuksissa lapsen ääni vaientuu helposti, vaikka lasta olisikin tarkoitus kuulla. Sen takia lasten tuottaman tiedon ja kokemusten esiin tuomiseen on tärkeä erityisesti kiinnittää huomiota. (Karlsson 2012, 49.) Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen on tarkoitus tavoittaa lasten näkökulma ja lasten tuottamaa tietoa. Tutkimustietoa lapsista voivat tuottaa sekä lapset että aikuiset muistelemalla omaa lapsuuttaan. (Mt., 23, 44.) Lapsuudensosiologisen tutkimuksen mukaan lapset nähdään toimijoina ja subjekteina omissa elämänsäpiireissään, kuten aikuisetkin omissaan. Lapsen kokemuksille ja toiminnalle halutaan antaa tasa-arvoinen kohtelu. Näkökulma tuo uuden ulottuvuuden alkoholiongelmiaisten lasten tutkimukseen. (Itäpuisto 2006, 285.)

Kiistanalaisten perhesuhteiden kohdalla on usein pelätty niiden haavoittavan tutkittavia ja siten lisäävän ongelmia. Lapsia on jätetty tutkimusten ulkopuolelle, koska heitä on haluttu suojella tai heistä on hankittu tietoa aikuisten kautta. Aikuisten kautta saatu tieto lasten kokemuksista on kuitenkin väritettyä. (Pösö 2008, 99–100.) Lasten elämään liittyviä päätöksiä tehdessä tulisi lasten kokemusten omasta elämästään olla pääasemassa (Muukkonen & Tulensalo 2018, 32). Lapsen tutkiminen on käytännössä haastavaa, joten lasta ei nähdä tutkimuksissa yleensä nykypäivän lapsena vaan tulevaisuuden aikuisena tai menneisyyden lapsena. Tutkimuksissa on harvemmin tutkittu lapsuutta tai nuoruutta parhaillaan elävän lapsen kokemuksia vanhemman alkoholinkäytöstä. (Holmila & Raitasalo 2012, 41.)

Alkoholin juomisen yleisyydestä huolimatta alkoholiongelmaisen vanhemman lapsen kokemuksia ja näkökulmaa ei ole juurikaan tutkittu (Pirskanen 2011, 47). Alkoholin periytyvyyden kritiikkinä Itäpuisto (2006, 282–283, 285) nostaa esiin sen, että lapsi on nähty ongelmana, tulevana alkoholistina sen sijaan, että ymmärrettäisiin lapsella olevan ongelma vanhempien liiallisesta alkoholinkäytöstä

johtuen. Lisäksi länsimaisen ajattelun mukaan lapsella ja aikuisella on omat paikkansa ja alkoholiongelmaa on pidetty lapsen ymmärryksen ulkopuolella olevana asiana. Lasten ja lapsuuden näkökulma on puuttunut tutkimuksista ja yhteiskunnallista keskustelua on käyty aikuisten lähtökohdista käsin, joihin lapsilla ei ole ollut valtaa osallistua. Osaltaan tästä syystä lapsen näkemykset ja kokemukset aikuisten alkoholinkäytöstä ovat jääneet huomiotta.

Itäpuisto (2001, 17) korostaa, että negatiiviset asiat ja kurjuus nousevat alkoholiongelmaisten vanhempien lasten kokemuksia tutkiessa helpommin esiin kuin esimerkiksi lasten selviytyminen. Hän korostaakin sitä, että todellisempi kuva elämästä on sellainen, jossa kurjuus ja onni kulkevat rinnakkain. Itäpuisto (2001) on ottanut lisensiaatin tutkielmassaan tarkasteluun selviytymisen näkökulman.

4 TUTKIMUSKYSYMYS

Tässä tutkielmassa tarkastellaan, minkälaisia kokemuksia lapsilla on vanhemman alkoholinkäytöstä tutkimusten mukaan. Kuten edellä tuli ilmi on lasten kokemuksia vaikea tutkia parhaillaan lapsuuttaan eläviltä, koska vanhemmat toimivat portinvartijoina saako lapsi osallistua tutkimukseen. Osaan tutkimuksista on haastateltu aikuisia heidän vanhempiansa alkoholinkäyttöön liittyvistä kokemuksista ja osaan tutkimuksista aineisto on saatu alaikäisiltä lapsilta.

Haluan tuoda näkyväksi kandidaatintutkielmani kautta vähemmälle huomiolle jääneitä lapsen kokemuksia, koska koen, että aiheen keskusteluun nostaminen on tärkeää. Toivon, että tietoisuus ja keskustelu asiasta vähentäisivät lasten leimaamista ympäristön taholta ja aineiston tuloksia voitaisiin hyödyntää yleisesti sosiaalialan työssä. Itäpuisto (2001, 29) valitsi lisensiaatintutkielmansa haastattaviksi juuri vanhemman alkoholiongelmaista selviytyneet. Hän määrittelee selviytymisen siten, ettei haastateltava ole itse päihdeongelmainen, mielenterveyspotilas tai vankilassa. Hän nostaa myös esille, että tutkimusten mukaan selviytyminen nähdään monesti syrjäytymisen vastakohtana.

Tutkimuskysymyksenäni on:

Minkälaisia kokemuksia lapsilla on elämästä alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa?

5 TUTKIMUSASETELMA

Tutkielma toteutetaan kirjallisuuskatsauksena, jossa perehdytään vanhempien alkoholinkäyttöä lasten kokemuksena kertoviin aikaisempiin tutkimuksiin. Salmisen (2011, 3) mukaan kirjallisuuskatsaus on tutkimustekniikka, jossa tutkitaan jo tehtyä tutkimusta. Sen avulla kootaan tutkimuksen tuloksia, jotka puolestaan ovat perustana uusille tutkimustuloksille. Kirjallisuuskatsaus rakentaa kuvan asiakokonaisuudesta. Sen avulla voidaan arvioida teoriaa, pyrkiä havaitsemaan ongelmia, kehittää olemassa olevaa teoriaa ja rakentaa uutta teoriaa. (Mt., 4.) Tutkielman näkökulma on fenomenologinen. Laineen (2018, 29–30) mukaan fenomenologiassa tutkitaan ihmisen yksilöllisiä kokemuksia, jotka ovat syntyneet hänen elämänsä seurauksena.

Aineiston hankkimisessa lähdettiin liikkeelle asiasanojen määrittelystä. Aluksi suoritettiin koeluonteisia tiedonhakuja eri asiasanoilla Google Scholar - hakupalvelussa ja Jyväskylän yliopiston Finna - hakupalvelussa. Hakuja tehtiin myös Helsingin yliopiston Helka-haulla, Arto-tietokannasta, Janus ja Yhteiskunta – lehdistä sekä Tampereen ja Helsingin yliopistojen väitöskirjahausta. Tietokantojen avulla testaamalla asiasanoiksi määrittyivät ”päihdeperhe”, ”vanhemman alkoholiongelma”, ”lapsuuden kokemukset”, ”lasinen lapsuus” ja ”ongelmaperheet”. Lisäksi aineistoa etsittiin englanninkielisillä hakusanoilla ”alcohol abuse” and parents”, ”parenthood and alcohol”. Lähteitä löytyi myös muiden aiheeseen liittyvien julkaisujen ja tutkimusten lähdeluetteloista. Asiasanoilla löytyi paljon lähteitä, mutta suurin osa oli tutkielmaan soveltumattomia pro gradu tutkielmia, oppaita tai itseapukirjallisuutta.

Tutkielman aineisto valikoitui yhteensä yhdestätoista kotimaisesta ja ulkomaisesta lähdeoteoksesta ja – artikkelista. Valikoitunut tutkimusaineisto käsittelee vanhemman alkoholiongelmaa lapsen kokemuksena. Aineisto on vuosilta 2001–2017. Perustelen näin laajan aikavälin aineistolla sillä, että aihetta on tutkittu vähän, kaikki tutkimukset ovat relevantteja ja vastaavat hyvin tutkimuskysymykseeni.

Maritta Itäpuisto (2001) kuvaa tutkimuksessaan vanhempien liiallisesta alkoholinkäytöstä kärsineiden kahdentoista 25–35-vuotiaan lapsuudenkokemuksia, joista naisia oli 7 ja miehiä 5. Maritta Itäpuiston (2005) tutkimuksen aineisto koostuu haastatteluista, 34 kirjeestä ja kirjoituskilpailun kirjoit-

tuksista. Henna Pirskanen (2011) antaa äänen jo aikuisten poikien kokemuksille ja elämälle alkoholiongelmaisen isän kanssa eletystä elämästä. Tutkimusaineisto on koottu haastattelemalla kahtakymmentäyhtä 21–42-vuotiaasta miestä. Sointu Kestilä (2016) tarkastelee kuuden naispuolisen 15–25-vuotiaan nuoren haastatteluiden ja asiakirjatiedon perusteella epävakaaassa kasvuympäristössä ja perhekriisin oloissa kasvaneiden lastensuojelun asiakaslasten elämää, joiden molemmilla vanhemmilla oli alkoholiongelma ja lapset olivat olleet pitkään lastensuojelun asiakkaana.

Janne Takala ja Mira Roine (2013) kuvaavat artikkelissaan kahdeksallesadalle neljällekymmenelleyhdelle 12–18-vuotiaalle toteutetun kyselytutkimuksen tuloksia vanhempien alkoholinkäytöstä, mutta tarkastelussa on koko ikäluokka eivätkä vain vanhemman alkoholinkäytön takia ongelmia kokeneet. Jenni Simonen, Henna Pirskanen, Kati Kataja, Marja Holmila ja Christoffer Tigersted (2016) tarkastelevat artikkelissaan alkoholiongelmaisen vanhemman tai vanhempien kahdenkymmenenviiden 12–18-vuotiaan lapsen kokemuksia ja erityisesti voimavaroja.

Marja Holmilan ja Minna Ilvan (2010) artikkelin aineisto kerättiin seitsemältäkymmeneltä 12–18-vuotialta web-lomakkeella A-klinikkasäätiön Varjomaailma-sivuston ja Mannerheimin lastensuojeluliiton sivuston kautta. Vastanneista vain 17 prosenttia oli poikia, joten tulokset rajoittuvat kuvaamaan ennen kaikkea tyttöjä. Mira Roineen ja Minna Ilvan (2010) artikkelissa esitellään 2009 toteutetun Lasinen lapsuus -väestökyselyn keskeiset tulokset. Mira Roineen (2010) toisen artikkelin aineistona on käytetty viiden 12–17-vuotiaan tytön kirjoittamia viestejä Varjomaailma-verkkosivuston suljettuun keskusteluryhmään kokemuksista juovan vanhemman kanssa.

Tarja Orjasniemen ja Anne Kurvisen (2017) artikkeli kokoaa Alkon viisas vanhemmuus – ohjelman ja Kodin Kuvalehden järjestämän kirjoituskilpailun viisikymmentäkolme aikuisena kirjoitetun omaelämäkerrallisen tarinan tuloksia vuodelta 2009. Huomioitavaa on, että vain kymmenen tarinaa on miehen kirjoittamia. Kansainvälisistä lähteistä mukaan valikoitui Richard Vellemanin ja Danielle Reuberin (2007) julkaisu, joka esittelee Eu:n Daphne -projektin tuloksia neljäkymmenenviiden 12–18-vuotiaan kokemuksista Saksasta, Puolasta, Espanjasta, Englannista ja Maltalta vanhempien alkoholinkäytöstä ja siitä selviytymisestä. Osallistujista 16 oli poikia ja 29 tyttöjä.

Seuraavassa taulukossa on esiteltynä kandiditutkielmani tutkimusaineisto.

Taulukko 1 Tutkimusaineisto

KIRJOITTAJAT/TEOS	JULKAISUVUOSI	JULKAISUN NIMI	JULKAISUN TYYPPI
Tarja Orjasniemi, Anne Kurvinen	2017	Häpeän päivät, pelon yöt – Lapsuuden kokemuksia ongelmajuovista vanhemmista	Janus lehden artikkeli
Sointu Kestilä	2016	Nuoreksi aikuiseksi epävakaa kasvuympäristössä – Nuorten kokemuksia arjessa selviytymisestä ja kasvuolosuhteista lastensuojelulapsena	Oulun yliopiston väitöskirja
Jenni Simonen, Kati Kataja, Henna Pirskanen, Marja Holmila, Christoffer Tigerstedt	2016	Kun vanhempi juo liikaa – nuorten kokemukset ja voimavarat	Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu
Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi			
Janne Takala, Mira Roine	2013	Nuorten kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu
Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle			
Henna Pirskanen	2011	Alkoholi, isyys ja valta – Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa	Väitöskirja Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011
Marja Holmila, Minna Ilva	2010	Näkymätön uhri vai pätevä toimija? Vanhempinsa päihdeidenkäytöstä kärsivien lasten mielipiteitä ja selviytymiskeinoja	A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57
Lapsuus alkoholin varjossa – Vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä			
Mira Roine, Minna Ilva	2010	Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä	A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57
Lapsuus alkoholin varjossa – Vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä			
Mira Roine	2010	Verkkoympäristö vanhempien juomisesta kärsivien tyttöjen tuen tilana	Nuorisotutkimusseuran julkaisu 105 Julkaisu
Missä lapsuutta tehdään?			
Richard Velleman, Danielle Reuber	2007	Domestic violence and abuse experienced by children and young people living in families with alcohol problems – Results from a cross-european study	Eu:n Daphne projektin tutkimus
Maritta Itäpuisto	2005	Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta	Kuopion yliopiston julkaisu E Väitöskirja
Maritta Itäpuisto	2001	Pullon varjosta valoon – vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita	Kuopion yliopiston lisensiaatin tutkielma

6 KOKEMUKSIA VANHEMMAN ALKOHOLINKÄYTÖSTÄ

Se miten lapset kokevat vanhemman alkoholiongelman ja sen vaikutukset, vaihtelee. Nuorista suurin osa kokee vanhempien alkoholiongelman vaikuttavan merkittävästi ja monin tavoin elämäänsä (Simonen ym. 2016, 67). Seuraavaksi käyn läpi tutkielman lähdeaineistosta nousseita erilaisia teemoja lasten kokemuksista vanhemman alkoholiinkäytöstä. Esiin nousseet teemat ovat arki alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa, vanhemman alkoholiongelman herättämät tunteet sekä kodin turvattomuus ja väkivalta.

6.1 Arki alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa

Itäpuiston (2005, 67–69) väitöskirjassa esiintyi kolme erilaista tapaa, miten lapset havahtuivat lapsuudessaan vanhemman alkoholiongelmiin. Pieni osa lapsista ymmärsi vanhemmalla olevan alkoholiongelma vasta kotoa poismuuton jälkeen ja lapsuudessa ongelmaksi koettiin joku muu ongelma, esimerkiksi väkivalta. Pieni osa kertojista mielsi vanhemman alkoholikäytön ongelmaksi koko ajan. Yleisimmin lapset tiedostivat vanhempien alkoholiongelman jonain ajanjaksona tai joidenkin tilanteiden kautta. Vanhemman toistuvan humalatilan, riitojen ja väkivallan perusteella lapsi määritteli vanhemman alkoholiongelmaiseksi. Usein myös lapsen lapsuudessa koetut tunteet, kuten häpeä tai pelko, johtivat vanhemman alkoholiongelmaiseksi määrittelemiseen. Roine (2010, 78) toi esiin kuinka tytöt olivat vasta äskettäin havahtuneet siihen, että oma perhetilanne on muiden perhetilanteista poikkeava.

Itäpuisto (2005, 71) korostaa tutkimuksessaan sitä, että lähes kaikkien haastateltavien mukaan heidän lapsuudessaan määrittelemä vanhemman ongelmallinen alkoholiinkäyttö oli vanhemman mielestä täysin normaalia ja vanhemmat usein kielsivät alkoholiongelmansa olemassaolon. Lisäksi tutkimuksen perusteella alkoholiongelmaiset vanhemmat ja muut aikuiset yrittivät aktiivisesti vaientaa lasten kysymykset alkoholista ja niihin liittyvistä ongelmista. Yleistä tutkimuksen mukaan oli myös miesten runsaan alkoholikäytön hyväksyminen esimerkiksi työpaikoilla ja sosiaalisissa tilanteissa. Huomioitavaa on myös se, että ympäristön aikuiset hyväksyivät hiljaisesti vanhempien alkoholiinkäytön. Osaksi tätä selittää se, että alkoholiongelmainen perhe on tekemisissä usein vain muiden alkoholiongelmaisten kanssa, jolloin juominen katsotaan siinä ympäristössä hyväksyttävänä (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 131; Itäpuisto 2005, 70).

Kestilä (2016, 116) kuvaa nuorten perherakenteiden muuttuneen useita kertoja lapsuuden aikana. Perherakenteissa yleistä olivat vanhempien erot, osalla toistuivat vanhempien yhteen ja erilleen muutot sekä lastensuojelun sijoitukset. Muutokset elämässä olivat isoja ja saattoivat tapahtua nopeasti. Omassa perheessä tapahtuvien muutosten lisäksi esimerkiksi sijaisäitien vaihtuminen toi turvattuutta. Tutkimuksessa vain yksi kuudesta nuoresta kertoi lapsena kokeneensa kiintymyssuhteen äitiinsä turvalliseksi ja luottamukselliseksi. (Mt., 118, 120.) Myös Itäpuisto (2005, 76) kuvaa perherakenteen muutoksia alkoholiongelmaisten vanhempien perheissä tavallisiksi. Alle puolet lapsista olivat eläneet lapsuutensa ydinperheessä. Muiden sukulaisten luona väliaikaisesti asuminen, vanhempien ero, vanhemman kuolema ja uudet äiti- ja isäpuolet esiintyivät monien lapsuudenkertomuksissa. Nuoret kokivat vanhempien alkoholiongelmasta johtuvan epävakaan arjen ja kasvuympäristön muutokset yksilöllisesti ja iän perusteella eri tavoin (Kestilä 2016, 119).

Nuoret näkivät vanhemman alkoholiongelman ratkaisevana syynä vanhempien eroon. Vanhemman juominen eriytti perhettä myös heikentämällä perheen yhteenkuuluvuutta ja aiheuttamalla riitoja. Tutkimuksen mukaan juovasta vanhemmasta otettiin etäisyyttä tämän käytöksen vuoksi, esimerkiksi lähtemällä muualle koko muun perheen voimin. Perheen pysyessä yhdessä vanhemman juominen vaikutti arkeen ja kodin ilmapiiriin. (Simonen ym. 2016, 67–68.) Kestilän (2016, 116–118) tutkimuksen nuoret kokivat perheen hajoamisen yksilöllisesti, osa koki sen traumaattisena. Nuoret kaipasivat tavallista perhe-elämää ja huolehtivia vanhempia. Lapsena vanhempien ero oli saatettu kokea pelottavana ja vanhempia kaivattiin, mutta nuoruusiässä se nähtiin monesti positiivisessa valossa.

Enemmistö nuorista kertoi, ettei heillä ollut läheistä suhdetta juovaan vanhempaan, koska tämä oli juomisen vuoksi etäinen. Monien nuorten mukaan alkoholiongelmainen vanhempi ei osallistunut nuoren elämään, harrastuksiin eikä koulunkäyntiin. Vanhempien huomion vei juominen, jolloin vanhemmuus jäi syrjään. Juomisen salailu ja läsnäolon puutteen tuoma luottamuspuola heikensivät myös vanhemman ja nuorten välistä suhdetta. Toiset vanhemmat pystyivät juomisesta huolimatta pyörittämään arkea, mutta silloin tunnepuoli jäi vajavaiseksi. Osa nuorista oli kaivannut vanhempansa kovasti silloin, kun juominen tuli heidän ja vanhemman väliin. (Simonen ym. 2016, 73–74.)

Kestilän (2016, 119) tutkimuksessa osa nuorista kertoi tunteneensa jopa vierauden tunnetta vanhempansa kohtaan. Itäpuiston (2005, 77) tutkimuksessa perhesuhdetta määrittä lasten mukaan enemmän tunnesuhde alkoholiongelmaiseen vanhempaan kuin asumissuhde ja tunnesuhteen puuttuessa alko-

holiongelmainen vanhempi nähtiin perheen ulkopuolisena. Pirskasen (2011, 139) tutkimuksessa jokaisen pojan kertomuksissa esiintyi isän juomisesta johtuvaa poissaoloa konkreettisista poissaoloista, juomareissuista, vanhempien eron tuomasta poissaolosta tai paikalla olevan isän läsnäolon puutteesta johtuen. Traagisimmillaan monien poikien kohdalla juominen oli vienyt isän ennen aikaisesti, kun isät olivat kuolleet juomisen tai sen seurausten vuoksi (mt., 142).

Kestilän tutkimuksen (2016, 117) jokainen nuori kärsi lapsena juovan vanhemman välinpitämättömyydestä lasta kohtaan sekä epäsäännöllisestä hoivasta ja huolenpidosta. Lapsen hoidon laiminlyönti esiintyi myös Orjasniemen ja Kurvisen (2017, 137) artikkelissa. Itäpuisto (2005, 81) nostaa tutkimuksensa perusteella riittämättömän huolenpidon lapsista alkoholiongelmaisten vanhempien keskeiseksi piirteeksi, etenkin silloin kun molemmat vanhemmat ovat alkoholiongelmaisia. Vanhemman juomisen takia lapset ja nuoret joutuivat kantamaan vanhemmalle kuuluvaa vastuutta, muun muassa pienemmistä sisaruksista, juovasta vanhemmasta sekä itsestään (Pirskanen 2011, 123; Orjasniemi & Kurvinen 2017, 131). Nuoret hoitivat myös monia asioita kodin ulkopuolella (Simonen ym. 2016, 69) ja toiset nuoret olivat oppineet jo varhain keinoja selviytyä arjessa itsenäisesti (Kestilä 2016, 120).

Itäpuisto (2005, 73) tuo esiin, että lasten mielestä humalassa olevan vanhemman käytös muuttui useimmiten negatiiviseen suuntaan. Vanhemmasta saattoi tulla hölmö, piittaamaton, epämiellyttävä ja toisia häiritsevä. Jotkut harvat lapset kertoivat, että humalassa vanhemmasta tuli hyväntuulisempi ja rennompi kuin muutoin, mikä oli lapsesta mukavaa. Siitä huolimatta vanhemman humalajuominen koettiin ongelmana ja aiheutti lapsuudessa pelkoa, ahdistusta ja häpeää.

Vanhemman juominen aiheutti monilla nuorilla vaikeuksia sosiaalisiin suhteisiin. Nuoret pyrkivät aktiivisesti pois kotoa sen sijaan, että olisivat kutsuneet ystäviä kylään. Osa nuorista nimesi vanhemman alkoholinkäytön haittavaikutuksena ympäristön negatiivisen suhtautumisen. Kiusatuksi tuleminen ja ympäristön siirtämä leima vanhemmista suoraan nuoreen, koettiin suurena haittana. (Simonen ym. 2016, 68.) Vanhemman juomisen vaikutukset lasten elämässä heijastuivat myös kodin ulkopuolelle. Tutkimuksissa esiintyi yleisesti kuinka lasten uni häiriintyi tai estyi, kun juopunut vanhempi häiriköi muuta perhettä öisin. Vanhemman yöllisellä häirinnällä oli vakavia seurauksia lapsen koulunkäyntiin, koska lapset kärsivät keskittymisvaikeuksista väsymyksen takia. (Itäpuisto 2005, 84; Takala & Roine 2013, 29.) Myös kotoa pois lähtö yöksi tai asioista murehtiminen aiheuttivat univaikeuksia ja väsymystä, joka heijastui koulunkäyntiin. Motivaation puute tai se, ettei kukaan huolehtinut lapsen kouluun menosta, näyttäytyi koulusta myöhästymisinä tai poissaoloina. (Pirskanen 2011, 109.)

Vanhemman juomisen vaikutukset näkyivät myös taloudellisina seurauksina, koska alkoholiongelmainen vanhempi joi perheen rahat (Simonen ym. 2016, 69; Takala & Roine 2013, 29; Itäpuisto 2005, 78). Pirskasen (2011, 103–104, 106) tutkimuksessa tuli esille vastaavia taloudellisia vaikutuksia, kun osa isistä joi perheen kaikki rahat. Isän juomisen lisääntyessä, osalla haastateltavista köyhyys ja kurjuus varjostivat lapsuutta. Osalle pojista isän juominen ei ollut aiheuttanut taloudellisia seurauksia, koska isät pystyivät käymään töissä ja tulot olivat hyvät, vaikka juominen veikin paljon rahaa. Nämä hyvin toimeentulevat perheet elivät arvostetuilla omakotitaloalueilla ja pitivät yllä kullissia, että kaikki oli hyvin, jolloin isän juomisesta tuli perhesalaisuus, jota kukaan perheen ulkopuolinen ei tiennyt. Osa pojista kertoi myös taloudellisesta vallankäytöstä; hyvin toimeentulevan juovan isän harjoittamasta taloudellisesta kontrollista perheen vaimoa ja lapsia kohtaan (mt., 116).

6.2 Vanhemman alkoholiongelman herättämät tunteet

Erilaisten arjen haasteiden ohella vanhempien runsas juominen herätti nuorissa monenlaisia tunteita (Simonen ym. 2016, 70). Lähes kaikilla tutkimuksen nuorilla tunteet vanhempiaan kohtaan olivat ristiriitaisia eikä alkoholiongelmaista vanhempaa pidetty luotettavana. Ristiriitaiset tunteet johtuivat joillakin siitä, että selvin päin vanhemmat huolehtivat lapsistaan ja hoivasivat heitä sekä osoittivat välittämistään, jolloin suhde vanhempien ja lasten välillä oli läheinen. (Kestilä 2016, 117.) Suurin osa nuorista oli elänyt vanhemman juomisen kanssa koko elämänsä eikä heillä ollut muita muistoja. Nuoret kokivat pääasiassa negatiivisia tunteita, mutta osa kertoi myös välinpitämättömyydestään, joka johtui suuresta pettymysten ja turhautumisten määrästä. Pettymys kuvasti monien nuorten tunteita parhaiten. (Simonen ym. 2016, 71.)

Häpeä ilmeni kokonaisvaltaisesti alkoholiongelmaisten vanhempien perheissä (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 139; Itäpuisto 2001, 106). Vanhemman juomista hävettiin yleisesti monenlaisissa tilanteissa, joissa lapsi saattoi kokea ulkopuolisten tuomitsemista juovaa vanhempaa ja koko perhettä kohtaan (Takala & Roine 2013, 27). Kavereiden, pihan, koulun ja naapuruston ohella etenkin pienet maaseutuyhteisöt koettiin rankkoina kasvuympäristöinä, koska niissä halveksittiin alkoholiongelmaisia, ja se leimasi koko perhettä (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 132). Itäpuiston (2005, 91) tutkimuksen mukaan kotihälytykset koettiin erityisen häpeällisinä. Myös Kestilän (2016, 118) tutkimuksen nuoret kokivat kotihälytykset hävettävinä. Nuorista neljä kuudesta oli kokenut leimautuvansa kotiympäris-

tössään lastensuojelun asiakkaana vanhempien elämäntilanteesta johtuvien ongelmien takia. Itäpuiston (2001, 106) mukaan lähinnä vain naiset tunsivat häpeää itseään ja perhettään kohtaan ja häpeä saattoi liittyä kaikkeen omassa olemisessa ja tekemisessä. Itäpuiston tutkimuksesta (2001) poiketen Pirskasen (2011, 109) tutkimuksen mukaan myös pojat kertoivat avoimesti isän juomisen aiheuttavasta häpeästä. Häpeä korostui niissä kertomuksissa, joissa isän juomisesta seurasi suuria vaikutuksia perhe-elämään, esimerkiksi töiden loppumisen ja siitä aiheutuvan köyhyyden vuoksi.

Pirskanen (2011, 98–101) korostaa tutkimuksessaan sitä, että osa pojista kuvaili aikuisena isiään lojaalisti ja jopa ihailevasti, vaikkei isä ollut poikien ala-asteiässä enää keskusteleva, läsnä oleva eikä osallistunut kasvatukseen. Nämä pojat näkivät siis tutkijan mukaan selvästi isänsä kaukaisten lapsuusmuistojen valossa. Roineen (2010, 79) analysoimissa tarinoissa näyttäytyi myös positiivisia tunteita, kuten tyttöjen toivo paremmasta ja vanhempien raitistumisesta. Tytöt toivoivat vanhemman raitistumista, mutta vanhempien lupaukset ja raitistumisyhtymykset kuitenkin epäonnistuivat. Yhteistä aikaa vanhemman kanssa odotettiin, mutta se jäi vain toiveen tasolle, kun vanhempien valinta kohdistui sen sijaan juomiseen. Toivo ja pettymys yhdistyivät tarinoissa häpeään alkoholiongelmaista vanhempaa ja perhetilannetta kohtaan, josta ei haluttu kertoa edes lähimmille ystäville. Myös Orjasniemi ja Kurvinen (2017, 132) sekä Takala ja Roine (2013, 28–29) löysivät yhtäläisiä tuloksia, joiden mukaan lapset olivat kokeneet luottamuksen vanhempaa kohtaan kärsineen ja joutuneensa pettymään pitämättömiin lupauksiin.

Pirskasen (2011, 101–103) tutkimuksessa pojille ärtymystä aiheutti se, ettei isä ollut enää juomisen takia samanlainen kuin ennen vaan jollain tavalla vieras. Ärtymys ja inho isää kohtaan tulivat esille vastenmielisyytenä. Pojat kuvasivat sammuneita, alleen virtsanneita, oksentelevia ja sammaltelevia isiä, jotka teloivat itseään, kadottivat lompakkonsa humalassa sekä omaa inhoaan kohdatessaan jatkuvasti tällaisia tilanteita, siivottuaan oksennuksia ja autettuaan isiään nukkumaan. Myös Takalan ja Roineen (2013, 27) tutkimuksessa inhoa toi esiin viidesosa nuorista.

Itäpuiston (2001, 108–109) tutkimuksesta nousee vahvasti esille haastateltavien kokema viha, jota naiset ja miehet kokivat ja ilmaisivat verbaalisesti samalla tavalla. Viha oli niin vahvaa, että osa kertoi toivoneensa jopa alkoholiongelmaisen vanhemman kuolemaa. Vihan tunteita esiintyi myös Takalan ja Roineen (2013, 27) sekä Vellemanin ja Reuberin (2007, 45) aineistoissa. Myös Pirskasen (2011, 153) tutkimuksessa pojat tunsivat vihaa, ärtymystä ja vihamielisyyttä isäänsä kohtaan. Pirskasen (2011, 111–116) mukaan näiden poikien suhde isään oli jo lapsuudessa negatiivinen johtuen väkivallan kokemuksista yhdistyneenä isän juomiseen. Jo muutaman vuoden ikäiset pojat olivat kokeneet

väkivaltaisen isän tekevän väärin, jonka takia suhde isään oli jäänyt etäiseksi ja synnyttänyt pojissa vihan tunteita. Isä oli pitänyt lyömällä perhettä otteessaan. Eräs haastateltava kuvasi kuinka oli monta kertaa herännyt yöllä siihen, kun isä oli kuristanut, lyönyt tai heittänyt häntä pitkin seiniä. Näiden väkivaltaa kokeneiden poikien oli vaikeinta kertoa lapsuudestaan. Väkivaltaisuus äitiä tai myös lapsia kohtaan oli jättänyt lähtemättömät jäljet poikiin. Pirskanen arvioi tämän johtuvan siitä, että väkivalta oli horjuttanut niin pahasti isä-lapsisuhteen turvallisuuden ja luottamuksen odotuksia. Sen takia viha oli näiden poikien teini-iän ja varhaisaikuisuuden päällimmäinen tunne.

Alkoholiongelmaisten vanhempien perheessä lapset ja nuoret tunsivat yleisesti pelkoa juovaa vanhempaa kohtaan (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 139; Takala & Roine 2013, 27; Velleman & Ruber 2007, 30; Itäpuisto 2005, 88). Monesti pelot liittyivät humalaisen isän odottamiseen ja vanhempien öiseen riitelyyn. Lapset pelkäsivät etukäteen loma-aikoja tai juhlapyyhiä. Etenkin joulu erottui erityisen pelottavana. Koulussa ollessaan lapset saattoivat pelätä isän tekevän jotain pahaa äidille. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 134–135.) Samoja tuloksia esiintyy myös Simosen ym. (2016, 71–72) tutkimuksessa, jonka mukaan vanhemman juomisen aiheuttama käytöksen muutos, ennalta-arvaamattomuus ja humaltunut käytös herättävät usein lapsissa pelkoa. Pelko voi liittyä myös epätietoisuuteen tuen saamisesta tulevaisuudessa, sekä vanhemman heikentyneeseen terveyteen ja huoleen pikkusisarusten kohtalosta. Lisäksi huolta ja pelkoa voi aiheuttaa juovan vanhemman itsetuhoisuus sekä tapaturma-alttius.

Itäpuiston (2005, 88–89) tutkimuksessa lasten kokema pelko vaihteli juovan vanhemman sukupuolen mukaan. Humalaisen isän kotiin tuloa pelättiin, myös niissä kertomuksissa, joissa isä ei ollut humalassa väkivaltainen. Alkoholiongelmaisten äitien kohdalla pelättiin äitien lähtemistä kotoa ja heidän poissaoloaan. Itäpuisto arvioi tämän osaltaan johtuvan siitä, että naisten perinteiseen rooliin on kuulunut keskittyminen kodinhoitoon ja lapsiin. Siitä syystä äitien alkoholiongelma koettiin hävettävämmäksi. Tutkimuksessa tuli myös ilmi, että äitien alkoholiongelma aiheutti lapsille enemmän kurjuutta, koska äidin laiminlyödessä lastenhoidon isä ei näyttänyt korvaavan laiminlyöntiä. Haastateltavat kokivat myös, että naisten juominen tuomittiin herkemmin ja ympäristön paheksuminen leimasi vielä enemmän perhettä kuin isän juominen. Molempien vanhempien juomisen kautta kotielämä kuvautui vielä kaoottisemmaksi, väkivaltaisemmaksi ja lapsista piittaamattommaksi kuin vain toisen vanhemman juodessa. Itäpuisto (2005, 79) vertaakin joidenkin haastateltavien lapsuuden perhettä ideaaliperheen vastaiseksi ”perhehelvetiksi”, jossa lapsi kokee jatkuvaa pelkoa, hylkäämisiä, välinpitämättömyyttä ja väkivaltaa.

6.3 Kodin turvattomuus ja väkivalta

Kestilän (2016, 118) tutkimuksen mukaan osa nuorista oli jo varhain oppinut olemaan varuillaan ja tarkkailemaan vanhempiaan. Lähes kaikki nuoret olivat kokeneet vanhempien riitoja ja nähneet perheväkivaltaa. Heistä tuntui raskaalta vanhempien lakkaamaton riitely päihtyneenä. Yksi nuorista oli joutunut kokemaan äitinsä kuoleman väkivallan seurauksena. Lastensuojeluilmoitusten perusteella puolet nuorista olivat joutuneet itse vanhemman väkivallan uhriksi, vaikkei heistä kaikki siitä kertooneetkaan haastattelussa vaan se ilmeni lastensuojelun asiakirjoista. Suurin osa nuorista piti erityisen pelottavana humalaisten vanhempien aggressiivista käytöstä. Orjasniemen ja Kurvisen (2017, 138) artikkelin tarinoissa äiti esiintyi väkivallan uhrina, jota lyötiin, kuristettiin, revittiin hiuksista, uhattiin aseella, raiskattiin lapsen nähden sekä haukuttiin ja mitätöitiin.

Vuoden 2009 Lasinen lapsuus – kyselyn mukaan vanhempien juominen oli aiheuttanut riitoja ja eripuraa 74 prosentille vastaajista sekä 64 prosentille yleistä mielipahaa. Lähes puolet ilmoitti myös kokeneensa turvattomuutta. Lähes neljännes oli joutunut näkemään väkivaltaa ja joka kymmenes joutunut väkivallan uhriksi. (Roine & Ilva 2010, 34.) A-klinikkasäätiön vuonna 2011 toteuttaman tutkimuksen mukaan yleisin nuorten kokema vanhempien juomisen aiheuttama haitta yli puolella nuorista oli perheriidat (Takala ja Roine 2013, 28). Itäpuiston (2001, 58) mukaan jopa puolet tutkimukseen osallistuneista kertoi joutuneensa väkivallan kohteeksi tai nähneensä sitä vanhempien välillä. Yleisesti väkivalta liittyi juomistilanteisiin.

Vaikkakin vanhempien välinen väkivalta on yleisempää, osoittaa kansainvälinen tutkimus, että lapset saivat osakseen paljon henkistä väkivaltaa ja fyysisen väkivallankin osuuskin oli melko suuri. Osa lapsista oli joutunut äärimmäisen fyysisen väkivallan uhriksi. Heitä oli kuristettu, lyöty, uhattu aseella, potkittu, lyöty kovalla esineellä tai poltettu tahallaan. Moni nuorista kertoi kokeneensa vanhemman taholta lyömistä, huutamista, haukkumista, uhkaamista väkivallalla tai pois kotoa heittämisellä. Lapsiin kohdistuva väkivalta oli tutkimuksen mukaan yhtä yleistä kummankin vanhemman osalta. (Velleman & Reuber 2007, 33–34.) Vastaavista suomalaisista tuloksista kirjoittivat Orjasniemi ja Kurvinen (2017, 136, 138), joissa lapsi sai osakseen fyysisen väkivallan lisäksi henkistä väkivaltaa. Väkivaltaa esiintyi myös oireilevan veljen puolelta. Tarinoiden mukaan väkivalta jatkui vuosia kenenkään siihen puuttumatta. Simosen ym. (2016, 68) mukaan nuorten kertomusten perusteella vanhemman väkivaltaisen käyttäytymisen takia perhe joutui pakenemaan kotoa, vaikkapa keskellä yötä.

Itäpuiston (2001, 58–59) mukaan vanhemman alkoholiongelma voi altistaa lasta ongelmille, joita alkoholiongelma ei suoranaisesti aiheuta. Tutkimuksessa kerrotaan turvapaikkaa siskon luota etsivän lapsen joutumisesta siskonsa miehen seksuaalisesti hyväksikäyttämäksi. Myös Orjasniemen ja Kurvisen (2017, 137) artikkelissa esiintyi kuvauksia seksuaalisesta väkivallasta ja sen uhasta, kun lapsi joutui seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi toisessa tarinassa sijaisäidin tunteman miehen osalta ja toisessa isäpuolen osalta.

Itäpuisto (2005, 86) korostaa tutkimuksessaan, että joka kahdeksas lapsi kertoi itse itsemurha-ajatuksistaan, vaikkei asiasta haastattelussa edes kysytty. Epätoivo siitä, ettei turvapaikkaa ollut ja väsymys kotiloihin ilmeni haastateltavien kertomuksissa pahimmillaan ajatuksena itsemurhasta, jolloin kuoleman kautta pääsisi viimeiseen pakopaikkaan.

7 LAPSEN SELVIYTYMISTÄ EDISTÄVÄT TEKIJÄT SEKÄ NUORTEN TOIVEET

Lapset olivat jo varhaislapsuudessa käyttäneet monia erilaisia tapoja yrittäessään hallita vanhemman alkoholinkäyttö-tilanteita (Itäpuisto 2001, 112). Tutkimuksissa yleisesti esiintyvä selviytymiskeino oli juovan vanhemman välttely menemällä omaan huoneeseen tai lähtemällä pois kotoa esimerkiksi kaverin luokse. Lisäksi tutkimuksissa nousi esiin kuinka lemmikkieläin tai pienemmillä lapsilla oma pehmolelu toi lohtua ja turvaa. (Holmila & Ilva 2010, 52; Simonen 2016, 76; Velleman & Reuber 2007, 41.) Yleistä lapsille oli myös tunteiden käsittely musiikkia kuuntelemalla, itkemällä, netin avulla tai ystävien ja sisarusten tuella. Selviytymisen yhtenä tärkeänä ratkaisukeinona toimi lapselle mieluinen harrastus, joka vei pois pahaa mieltä ja toi voimavaroja ja iloa elämään. (Takala & Roine 2013, 31.) Vellemanin ja Reuberin (2007, 42) kansainvälisen tutkimuksen mukaan lapset kokivat lohduttaviksi myös päiväkirjan kirjoittamisen ja rukoilun.

Päihteitä käyttävän vanhemman huono esimerkki juomisesta koettiin omaa selviytymistä tukevana, jolloin pyrittiin toimimaan toisin ja välttämään vanhemman toimintatapoja (Itäpuisto 2001, 115). Vellemanin ja Reuberin (2007, 41) tutkimuksen mukaan alkoholiongelmaisten vanhempien lasten yleinen selviytymiskeino oli vihan purkaminen tavaroita heittämillä tai rikkomalla jotain. Tutkimuksessa

oli mainintoja myös kuinka itsetuhoinen käytös, esimerkiksi viiltely koettiin hyvää oloa tuovana ja stressiä purkavana (mt., 43). Jopa pakkotoiminnot, kuten anoreksia ja pakkosiivoaminen auttoivat joillakin lapsilla pääsemään pahimpien vaiheiden yli (Itäpuisto 2001, 131). Holmilan ja Ilvan (2010, 51–52) tutkimuksessa jokunen vastaaja kertoi toimivansa itsetuhoisesti; käyttämällä huumeita, tupakoimalla tai viiltelemällä itseään. Myös Simosen ym. (2016, 70) tutkimuksen mukaan osa nuorista raportoi vanhemman alkoholiongelman tuottaneen itselle pahoinvointia, joka näkyi häiriökäyttäytymisenä, kiusaamisena tai jopa runsaana alkoholinkäyttönä.

Itäpuiston (2001, 117) tutkimuksessa kaikki vanhemman alkoholiongelman kanssa eläneet haastateltavat näkivät omat valintansa ja toimintansa tärkeimmäksi selviytymisen ehdoksi. Haastateltavat kokivat oman osuuden ja toisten tuen merkityksen hyvin eri tavoin. Toisille oleellista oli selviytyä itse ja yksin, kun taas toiset kokivat ympäristön avun ja tuen välttämättömänä selviytymiselleen. (Mt., 118.) Moni lapsi tai nuori oli kokenut tärkeäksi tuekseen selviytymisessä alkoholia käyttämättömän vanhemman, sisaruksen, ystävän, isovanhemmat tai muun sukulaisen (Velleman & Reuber 2007, 41; Holmila & Ilva 2010, 53; Kestilä 2016, 143). Isovanhemmat olivat monelle nuorelle tärkeä suojaava tekijä ja oman vanhemman korvike (Simonen ym. 2016, 75). Ystävien kanssa ja heidän luonaan, vietettiin paljon aikaa (Itäpuisto 2001, 130). Erityisen suurena tukena ja tilanteen ymmärtäjänä koettiin saman asian kokenut ystävä (Simonen ym. 2016, 75).

Kestilän (2016, 143) tutkimuksessa tuli esille, etteivät lapset voineet turvautua aina sukulaisiin. Syynä tähän saattoi olla fyysinen välimatka tai vanhempien alkoholin käytön takia katkenneet sukulaissuhteet. Holmilan ja Ilvan (2010, 53) mukaan monilla nuorilla ei ollut ketään kenelle puhua vanhempien alkoholinkäytöstä. Kaveritkaan eivät aina ymmärtäneet, ystäviin ei luotettu ja kotitilannetta oli alettu peitellä (Simonen ym. 2016, 75). Holmila ja Ilva (2010, 54–55) nostavat esille avun saamisen esteinä esimerkiksi sen, että monet tiedostivat elävänsä sellaisessa todellisuudessa, jota heidän ikätoverinsa eivät voisi ymmärtää ja jota laajempi yhteiskunta halveksi. Lisäksi nuoret pelkäsivät joutuneensa viranomaisten epätoivottujen interventioden kohteeksi. Myös vanhempien suhtautuminen avun hakemiseen vaiensi lapset joissain tilanteissa.

Itäpuiston (2001, 112–113) aineistosta nousi esille merkittävänä tekijänä selviytymisessä alkoholiongelmaisesta vanhemmasta eroon pääsemisen, jota kuvattiin tärkeäksi tai jopa tärkeimmäksi asiaksi omassa selviytymisessä. Osa haastatelluista oli kannustanut vanhempaa eroamaan ja kokenut vanhempien avioeron hyvänä keinona päästä eroon alkoholiongelmaisesta vanhemmasta. Itäpuisto

(2005, 87) tuo esiin tutkimuksessaan, että moni alkoholiongelmaisen vanhemman lapsista oli muuttanut lapsuudenkodistaan pois jo kuusitoistavuotiaana, heti peruskoulun päätyttyä.

Itäpuiston (2001, 120) tutkimus nosti esiin poikien selviytymisen kannalta olennaisena osana yhteenotot, joissa taisteltiin vallasta juojaa, isää tai isäpuolta vastaan. Myös Pirskasen (2011, 114) tutkimuksen mukaan pojissa saattoi herätä ajatus vastarinnasta väkivaltaista isää vastaan jo varhaislapsuudessa, jonka jälkeen pojat olivat odottaneet aikaa, kun kasvavat ja voivat vastustaa lyömällä perhettä otteessaan pitänyttä isäänsä. Nuoruudessa isän päälle käynti ja voittaminen olivat lopettaneet isän väkivaltaisuuden ja olleet merkittävä asia pojan elämässä. Itäpuiston (2001, 121–122) tutkimuksen mukaan pelkkä isän voittaminen ei yksin riittänyt vaan pojat tarvitsivat hyvän miehen mallin, vaarin, kaverin isän tai esimerkiksi naapurin, joka toimi tärkeänä tukena identiteetin ja selviytymisen kannalta. Naisten kertomuksissa ei näyttäytynyt äidin vastustaminen vaan enemmänkin kodin ja äidin hoivaaminen ja naisen mallin hakeminen alkoholiongelmaiselta äidiltä tai joltain muulta naiselta.

Itäpuiston (2001, 116) tutkimuksessa moni mainitsi kasvuperheen hyvänä perustana selviytymiselle myös positiivisessa mielessä, esimerkiksi oma sisukkuus tai perheeltä saatu kannustus auttoi vanhemman alkoholiongelmasta selviytymistä. Kestilän (2016, 120–121) tutkimuksessa koti näyttäytyi tärkeänä turvaa tuovana ja fyysisen pysyvyyden paikkana. Kodin pysyvyys nähtiin merkittävänä lapsen kasvatukseen ja selviytymiseen vaikuttavana tekijänä. Vanhempien riidellessä turvaa saattoivat tuoda tutut kodin piilopaikat tai naapurit. Lisäksi tutussa kodissa oli helppo selvitä arjesta, kotiin liittyvistä peloista huolimatta. Osa nuorista koki voivansa asua kotona, tutussa paikassa, kotiloista huolimatta. Kotoa käsin osa nuorista koki pystyvänsä vaikuttamaan ja torjumaan pelottavilta tuntuvia lastensuojelun tukitoimia. Sen takia esimerkiksi kotihälytystilanteissa nuoret tukivat vanhempiaan ja osallistuivat todellisten kotiolojen salailuun. Itäpuiston (2005, 85–86) mukaan kotia ei kuvattu turvalliseksi, mutta kodin ulkopuolisia turvapaikkoja kuvattiin paljon. Turvapaikaksi koettiin sukulaisten, ystävien ja naapureiden kodit, metsä ja kadut. Lisäksi päihtymys ja haaveilu esitettiin myös turvapaikkana.

Tyttöjen selviytymistarinoissa polku perheen poikkeavuuden tunnistamisen, häpeän ja yksinäisyyden kautta kulki ymmärryksen heräämiseen ulkopuolisen tuen tarpeesta. Omien kokemusten kertomiseen rohkaistuminen ja tuen etsiminen olivat ensimmäisiä tärkeitä askeleita selviytymisessä. Tutkimustulosten perusteella oman tarinan kertomisesta anonyymisti verkkoyhteisön ryhmässä hyötyvät vaikeassa elämäntilanteessa olevat tytöt ja se vahvisti heitä myös omassa elämässään. Verkkoyhteisö ei

ollut tavoittanut kuitenkin yhtään poikaa (Roine 2010, 83). Nuoret kokivat olevansa yksin vanhemman alkoholiongelmasta aiheutuvien ongelmien kanssa. Sen takia kokemusten jakaminen muiden nuorten kanssa verkossa koettiin tärkeäksi. (Takala & Roine 2013, 31.)

Osa nuorista toivoi pääsevänsä pois kotoa silloin, kun siellä on vaikeaa, esimerkiksi nuorisotaloon tai vaikeassa tilanteessa turvataloon. Nuoret toivoivat perheen ulkopuolista keskusteluapua, esimerkiksi koulusta, terapeutilta tai muulta kokemusta omaavalta ammattiryhmältä. Moni nuorista toivoi myös, että voisi puhua alkoholinkäytöstä avoimesti vanhempansa kanssa ilman välttelyä. Tukea toivottiin myös vihan käsittelyyn. (Velleman & Ruber 2007, 43–44.) Etenkin päivystysluonteiset palvelut kriisitilanteessa koettiin tärkeiksi, jotta nuoret saisivat tarvittaessa välittömästi kuuntelevan aikuisen tukea. Nuoret toivoivat myös leimaamattomia ja anonyymejä internet- ja puhelintukipalveluja. Lisäksi nuoret toivoivat, ettei tuen hakeminen jäisi nuorten itsensä varaan vaan esimerkiksi koulun terveydenhoitaja tarjoaisi mahdollisuutta keskustella kotitilanteesta, jolloin avuntarvitsija ei leimaantuisi ongelmaiseksi. (Takala & Roine 2013, 31.) Itäpuiston (2005, 91–92) tutkimuksen mukaan osa vanhempien alkoholiongelman kanssa eläneistä nuorista kertoi toivovansa, että sosiaaliviranomaiset olisivat puuttuneet perheen tilanteeseen. Toisaalta he ihmettelivät, ettei puuttumista ollut tapahtunut vaikeista oloista huolimatta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämä kandidaatintutkielma antoi mahdollisuuden tarkastella tarkemmin ja tuoda näkyväksi lasten kokemuksia vanhemman alkoholinkäytöstä. Koska lapsia on vaikea saada tutkittaviksi, osa tutkimusaineistosta on saatu jo lapsuutta muistelevilta aikuisilta. Tutkielma osoittaa, että vanhemman alkoholiongelma on yleinen ja vakava ilmiö, jolla on monia erilaisia vaikutuksia lapsen elämään. Lapsen kokemukset vanhemman alkoholiongelman vaihtelevat. Vanhemman alkoholiongelman puhuttellessa lapset tai nuoret jäävät helposti syrjään, koska ajatellaan, etteivät he ymmärrä koko asiaa. Tutkielman tulosten mukaan lapset ovat kuitenkin jo varhain ymmärtäneet vanhempiensa alkoholiongelman.

Tutkielmassa selvisi, että vanhemman alkoholiongelma aiheuttaa riskin lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Lapset saattavat elää olosuhteissa, joissa vanhemmat eivät pysty tarjoamaan lapselle turvallista arkea tai vastaamaan lapsen tarpeisiin ja lapsi joutuu pärjäämään itseksensä. Yleistä onkin, että

lapsi omaksuu jo varhain aikuiselle kuuluvia rooleja perheessä huolehtien itsestään, pienemmistä sisaruksistaan sekä vanhemmasta. Näin lapsi joutuu kasvamaan ja ottamaan liikaa vastuuta liian varhain. Estääkö tämä vanhemman roolin ottaminen osaltaan lapsen avun saamista, jos ongelmat eivät sen takia näyntyä perheen ulkopuolisille?

Tässä tutkielmassa on tuotu näkyväksi vanhemman alkoholiongelmasta kärsivien lasten kokemia monia negatiivisia tunteita, kuten häpeää, pelkoa ja vihaa sekä ristiriitaisiakin tunteita. Häpeän kokemukset liittyvät tulosten mukaan ympäristön taholta tulevaan alkoholiongelmaiseen ja hänen perheensä arvosteluun ja leimaamiseen. Leimaamisen, ymmärtämättömyyden ja kiusaamisen pelko näyttäytyy yhtenä ongelmasta vaikenemisen tekijänä. Toisaalta tulosten mukaan vanhemmat usein itse kieltävät alkoholiongelmansa ja vaientavat lasten yritykset puhua asiasta. Alkoholiongelmaiseen vanhemman perheessä saatetaan myös ylläpitää kulissia, jonka takia kukaan ulkopuolinen ei tiedä piilotetusta perhesalaisuudesta. Myös ympäristö saattaa sulkea silmänsä tai vaientaa lapsen. Lasta pitäisi näkemykseni mukaan nostaa yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön puhuttaessa vanhempien alkoholiongelmasta. Kestilän (2016) tutkimuksessa kaikki nuoret olivat lastensuojeluasiakkaina, mutta silti he joutuivat selviämään puutteellisissa kasvuoloissa molempien vanhempien alkoholiongelmasta johtuen. Lapset pelkäsivät viranomaisten puuttumista, minkä vuoksi he olivat lojaaleja vanhemmilleen kotihälytystilanteissa ja jättivät kertomatta perheen tosiasialliset kotiolot. Pitäisikö lapsiperheitä koskevissa kotihälytystilanteissa kiinnittää enemmän huomiota lapsen kuulemiseen rauhassa, muualla kuin kotona? Näkemykseni mukaan lastensuojelun profiilia perheen auttajana olisi hyvä pyrkiä nostamaan esille, jotta ymmärrettäisiin huostaanoton olevan aivan viimesijainen keino lapsen suojelemiseksi vaikeilta perheoloilta.

Tutkielman tulosten mukaan väkivaltaa voidaan pitää yleisenä ongelmana perheessä, jossa toinen tai molemmat vanhemmat käyttävät alkoholia. Suurin osa lapsista näissä perheissä elää pelon ilmapiirissä, jossa riitojen ja väkivallan näkeminen ja kokeminen toistuu. Erityisen pelottavana lapset kokevat humaltuneen vanhemman aggressiiviseksi muuttuneen käytöksen. Näissä tilanteissa lapset olivat oppineet piiloutumaan vanhemmiltaan. Lapset pelkäsivät humalaisen isän kotiin tuloa, kun taas äidin kohdalla lapset pelkäävät tämän kotoa lähtemistä. Loma-ajat lapset kokivat erityisen pelottavina. Itäpuiston (2005) väitöskirjassa esiintyy myös pahin mahdollinen lopputulos, lasten ajatus itsemurhasta viimeisenä pakopaikkana. Pahimmissa tapauksissa tutkimusten tulosten mukaan vanhemman alkoholiongelma saattaa altistaa lapsen myös muille ongelmille, kuten seksuaaliselle hyväksikäytölle. Näkemykseni mukaan nämä lapset tarvitsevat paljon keskusteluapua ja tukitoimia erilaisten tunteiden käsittelemiseksi ja avun saamiseksi. Pitkille loma-ajoille olisi tärkeä kohdentaa lapsille ja nuorille

ilmaista, avointa toimintaa muun muassa nuorisotaloille, jotta heillä olisi joku paikka minne mennä leimaantumatta ja jossa he voisivat viettää aikaa turvallisten aikuisten kanssa.

Perheissä, joissa vanhemmalla on alkoholiongelma, perherakenteen muutokset ovat yleisiä. Lisäksi vanhemman juominen eriyttää perhettä, ongelmainen vanhempi jää monesti etäiseksi ja perheen ulkopuoliseksi. Myös luottamuksen puute juovaa vanhempaa kohtaan etäännyttää tätä lapsesta. Pirskanen (2011) korostaa tutkimuksessaan, että alkoholiongelmaisten isien ennenaikaiset, alkoholista tai siihen liittyvistä tekijöistä johtuvat kuolemat ovat niin ikään yleisiä. Tutkielma tuo esille kuinka vanhemman juominen vaikuttaa myös perheen taloudelliseen tilanteeseen, mikä aiheuttaa joillekin perheille köyhyyttä ja kurjuutta, kun rahat ohjautuvat ensisijaisesti juomiseen, vaikka ruuan kustannuksella.

Juominen aiheuttaa vaikeuksia myös lasten sosiaaliin suhteisiin, koska kavereita ei voida kutsua kylään, osa joutuu kiusaamisen kohteeksi ja perhetilannetta joudutaan salailemaan. Lisäksi juominen vaikuttaa perheen sosiaaliin suhteisiin, kun välit muihin sukulaisiin ovat usein katkenneet vanhemman juomisen vuoksi. Juovan vanhemman yöllinen häiriköinti, juomisesta aiheutuvat huolet sekä mahdollinen pako pois kotoa aiheuttavat lapselle univaikeuksia ja väsymystä. Nämä tuovat mukanaan keskittymisvaikeuksia, jotka vaikuttavat lapsen koulunkäyntiin. Myös se, ettei kukaan huolehdi lapsen koulunkäynnistä, aiheuttaa myöhästymisiä ja poissaoloja koulusta. Olisiko koulun mahdollista puuttua näihin merkkeihin ajoissa ja yrittää selvittää mistä nämä asiat johtuvat?

Tutkielmassa tulee selvästi esille se, että alkoholiongelmaisen vanhemman sukupuolella on merkitystä. Äidin juominen koetaan nöyryyttävämmäksi kuin isän, mahdollisesti naisen perinteisestä kodin ja lasten huolehtijan roolista johtuen sekä ympäristön tuomitessa äidin juomisen herkemmin. Yllätyin siitä, että äidin juominen oli suurempi haitta lapsille myös sen takia, että isän juodessa äiti yritti huolehtia lapsista ja kodista, mutta äidin juodessa isä ei korvaa äidin paikkaa.

Aikuisille on tarjolla yhteiskunnassa monenlaista päihdekuntoutusta. Yhteiskunnan sosiaali- ja terveydenhuollon kapea sektorikohtainen toimintatapa näyttäisi omalta osaltaan vaikeuttavan lapsen tilanteen selvittämistä. Esimerkiksi vanhemman hakeutuessa päihdepoliklinikalle, lasten tilannetta ei usein kartoiteta ollenkaan. Mielestäni tähän pitäisi kehittää yhtenäisen kaikkia päihdehoitopaikkoja koskeva toimintamalli. Oman työni näkökulmasta olen havainnut, ettei lastensuojelun ja päihdepoliklinikan yhteistyö ole yleensä kovin tiivistä, vaikka se olisi mielestäni erittäin tärkeää päihdettä käyttävän vanhemman kohdalla.

Nuorten toiveena oli, että heille olisi tarjolla anonyymeja ja nuorta leimaamattomia puhelin-, internet- ja keskustelupalveluja. Lisäksi kriisitilanteissa toivottiin apua, jonne voisi hakeutua välittömästi tilanteen niin vaatiessa. Tätä varten on olemassa, esimerkiksi nuorten turvatalot, joita on Helsingissä, Vantaalla, Espoossa, Turussa ja Tampereella, mutta vastaavia paikkoja tarvittaisiin selvästi enemmän. Olisi tärkeää, että alkoholiongelmaisen vanhempien lapsia auttaisivat lähiympäristö, koulu, lastensuojeluviranomaiset, päihdehoitopaikat ja poliisi yhteistyössä. Koulusta lasten tulisi vahvemmin saada tietoa mistä he voivat saada apua, ja ennaltaehkäisevää sekä varhaista tukea voisi luonnollisesti tarjota jo päiväkotiympäristössä. Nykyään vanhemman alkoholiongelmaista huolestuneille lapsille löytyy esimerkiksi A-klinikkasäätiön varjomaailma verkkosivusto, jossa on tarjolla neuvontaa, tukea ja keskusteluapua sekä ryhmiä. Lisäksi tukea tarjoavat esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten puhelin ja chat-palvelu, Väestöliiton poikien puhelin sekä HelsinkiMission nuorten kriisipisteen keskusteluapu.

Selviytymisnäkökulma on oleellinen tarkastellessa lasten elämää alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa. Tutkielmassa nousi selkeästi esille kuinka lapset jo varhain omaksuivat alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa eläessä monenlaisia itseään suojelevia selviytymiskeinoja, niin suotuisia kuin haitallisiakin. Tutkielman tuloksista nousi esille yhtenä yleisenä selviytymiskeinona juovan vanhemman välttely. Lapsi saattoi vetäytyä tilanteista välttelemällä humalaista vanhempaa hakeutumalla omaan huoneeseensa tai lähtemällä pois kotoa ystävän luokse, naapuriin tai johonkin piilopaikkaan. Aineiston perusteella näyttäytyy se kuinka tärkeää lapsen tai nuoren selviytymiselle on ympärillä olevat muut ihmiset, sisarukset, ystävät, isovanhemmat, naapurit, opettajat tai muut ammattilaiset, joihin turvautua tarvittaessa. Juomaton vanhempi nähtiin erityisen tärkeänä selviytymisen tukena niin suomalaisissa kuin kansainvälisessäkin tutkimuksessa. Isovanhempi saattoi toimia vanhemman korvikkeena lapselle. Sisarukset ja ystävät koettiin myös tärkeänä tukena. Tutkielman tuloksista tuli selvästi esille se, että vanhempien juomisen takia välit sukulaisiin olivat saattaneet katketa ja perheen sosiaalinen verkosto koostui vain muista alkoholiongelmaisista. Jäin pohtimaan, että kokevatkohan alkoholiongelmaisen lapsen läheiset lastensuojeluilmoituksen tekemisen vaikeaksi? Vai onko ilmoituksen tekeminen tai tilanteeseen puuttuminen voinut olla syynä välirikoon. Osa lapsista ei ollut saanut tukea keneltäkään eikä myöskään esimerkiksi lastensuojelu ollut tavoittanut näitä perheitä. Lisäksi esiintyi kokemuksia siitä, että ulkopuoliset olivat sulkeneet silmänsä perheen ongelmilta. Onkohan ulkopuolisten helpompi sulkea silmänsä ja jättää kohtaamatta vaikeita perhetilanteita kokenut lapsi vai eikö ulkopuolinen henkilö osaa tai tiedä miten voisi auttaa?

Lapset mainitsivat harrastukset ja musiikin kuuntelun tärkeänä selviytymistä edistävänä tekijänä. Lapsille toivat lohtua perheen lemmikkieläin tai lelu. Kansainvälisessä tutkimuksessa lapset toivat esiin myös rukoilun heitä lohduttavana asiana. Pojat kokivat tytöistä poiketen selviytymisessä tärkeänä asiana fyysiset yhteenotot väkivaltaista vanhempaa kohtaan, tähän he olivat valmistautuneet jo pienestä pitäen. Lapset ja nuoret kokivat myös itsetuhoisen käytöksen, kuten päihteidenkäytön, viiltelyn tai anoreksian selviytymistä helpottavina asioina, vaikkakin voidaan olettaa, että oloa helpottavana kyseiset keinot ovat hyvinkin väliaikaisia ja pidemmällä aikavälillä niistä aiheutuu paljon muuta haittaa lapsille ja nuorille.

Tulosten mukaan nuoret kokivat, että alkoholiongelmasta puhuminen on edelleen tabu. Monet lapset ja nuoret ovat yrittäneet puhua asiasta, mutta heidät on vaiennettu. Suomalaisissa ja kansainvälisessä tutkimuksessa oli hyvin samankaltaisia tuloksia näistä lasten kokemuksista. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan lapset puhuivat yleisemmin vanhemman alkoholiongelmasta. Suomalaisessa aineistoissa tuli esille se, että osa lapsista oli oppinut vaikenemaan asian suhteen. Häpeä vanhemman alkoholiongelmasta voi olla niin syvä, että se estää ongelmasta puhumisen. Voisiko vanhemman alkoholiongelmaa ja sen yleisyyttä nostaa esille enemmän jo päiväkodeissa ja kouluissa, kuten myös mediassa ja lasten sovelluksissa? Uskon, että se auttaisi lasten äänen esille nostamista, kun he ymmärtäisivät, että moni muukin kamppailee parhaillaan saman asian kanssa, ja samalla se voisi vähentää myös lapsen leimaamista. Tuloksista tuli esille, että lapset ja nuoret ovat selkeästi vanhemman alkoholiongelman asiantuntijoita ja heidän mielipiteitään sekä kokemuksiaan pitäisi hyödyntää suunnitella, miten näitä lapsia voidaan parhaiten auttaa. Tärkeää olisi kuunnella omakohtaisia kokemuksia omaavien lasten mielipiteitä siitä mistä olisi ollut apua.

Jatkotutkimusaineena olisi kiinnostava tutkia lastensuojelun ja päihdepalvelujen yhteistyötä ja sitä, miten lapsi otetaan mukaan työskentelyyn niissä kunnissa, joissa tähän on kehitetty erityisiä malleja. Olisi myös kiinnostava itse päästä haastattelemaan lapsia tai jo aikuisia heidän kokemuksistaan alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa.

LÄHTEET

- Forssén, K., Laine, K. & Tähtinen, J. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa K. Juhila & H. Forsberg & I. Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: SoPHi, 81–104.
- Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa M. Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 84–107.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 27.8.2020.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 27.8.2020.
- Holmila, M., Bardy, M., Kouvonen, P. 2008. Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 73(4), 421–432.
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100218/holmila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 1.8.2020.
- Holmila, M., Huhtanen, P., Martikainen, P., Mäkelä, P. & Virtanen, A. 2009. Lasten huoltajien alkoholinkäytön ja haittojen kehitys. Teoksessa J. Lammitaskula & S. Karvonen & S. Ahlström (toim.). *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 104–115.
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80047/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 7.8.2020.
- Holmila, M. & Ilva, M. 2010. Näkymätön uhri vai pätevä toimija? Vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsivien lasten mielipiteitä ja selviytymiskeinoja. Teoksessa M. Roine & M. Ilva & J. Takala (toim.) *Lapsuus alkoholin varjossa. Vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä*. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki: A-klinikkasäätiö, 47–60.
- Holmila, M. & Raitasalo, K. 2012. Lapsi päihdeperheessä. Teoksessa J. Heinonen (toim.) *Kuin kala verkossa – Ihminen ja alkoholi*. Tallinna: Printon Trükikoda, 38–49.

- Itäpuisto, M. 2001. Pullon varjosta valoon – vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Lisensiaatin tutkielma. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 22. Kuopion yliopisto.
- Itäpuisto, M. 2005. Kokemuksia alkoholiongelmiaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Väitöskirja. Sosiaalipsykologian ja sosiologian laitos. Kuopion yliopiston julkaisuja E. yhteiskuntatieteet 124. Kuopion yliopisto.
<https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_951-27-0075-1/urn_isbn_951-27-0075-1.pdf>. Viitattu 20.6.2020.
- Itäpuisto, M. 2006a. Alkoholitutkimuksen unohdetut. Yhteiskuntapolitiikka 71(3), 282–287.
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100178/063itapuisto.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 6.8.2020.
- Itäpuisto, M. 2006b. Nyt hiljaa, isi juo viinaa! Teoksessa L. Hokkanen & M. Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus Oy, 119–140.
<http://www.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_22.pdf>. Viitattu 27.8.2020.
- Itäpuisto, M. 2013. Päihdehoidon lapsi- ja vanhemmuussensitiivisyys. Yhteiskuntapolitiikka 78(5), 533–543.
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114734/itapuisto.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 5.8.2020.
- Kalland, M. 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy, 198–233.
- Karlsson, T. & Österberg E. 2010. Mitä tilastot kertovat suomalaisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa P. Mäkelä, H. Mustonen, C. Tigerstedt (toim.) Suomi juo – Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 13–26.
- Karlsson, L. 2012. Johdanto – Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Kasvatusalan tutkimuksia 57. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 17–63.
- Karlsson, T., Kotovirta, E., Tigerstedt, C. & Warpenius, K. 2013. Alkoholi Suomessa – Kulutus, haitat ja politiikkatoimet. raportti 13/2013. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 13/2013.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104455/URN_ISBN_978-952-245-896-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 20.9.2020.

- Karlsson, T. 2018. Mitä tilastot kertovat suomalaisten alkoholinkäytöstä ja sen haitoista? Teoksessa: P. Mäkelä, J. Härkönen, T. Lintonen, C. Tigerstedt & K. Warpenius (toim.) Näin Suomi juo – Suomalaisten muuttuvat alkoholinkäyttötavat. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos, 15–25.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136800/THL_TEE029_2018.pdf?sequence=1&isAllo#page=16>. Viitattu 20.8.2020.
- Kestilä, S. 2016. Nuoreksi aikuiseksi epävakaa kasvuympäristössä. Nuorten kokemuksia arjessa selviytymisestä ja kasvuolosuhteista lastensuojelulapsena. Väitöskirja. Tampere: Juvenes Print.
 <<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211961.pdf>>. Viitattu 20.7.2020.
- Kukkola, J. 2018. Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa J. Toikkanen & I-A. Virtanen (toim.) Kokemuksen tutkimus IV – Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapland University Press, 41–63.
- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–50.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2018. Teoksessa S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 131–144.
- Nätkin, R. 2006a. Johdanto kulttuurisista merkityksistä hoidon tutkimukseen. Teoksessa R. Nätkin (toim.) Pullo, pilleri ja perhe. Jyväskylä: PS-kustannus, 5–22.
- Nätkin, R. 2006b. Äitiys ja päihteet –kertomus ja politiikka. Teoksessa R. Nätkin (toim.) Pullo, pilleri ja perhe. Jyväskylä: PS-kustannus, 23–54.
- Orjasniemi, T. & Kurvinen, A. 2017. Häpeän päivät, pelon yöt - Lapsuuskokemuksia päihdeperheessä. Janus sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 25(2), 127–143.
 <<https://journal.fi/janus/article/view/56828/25822>>. Viitattu 4.8.2020.
- Perttula, J. 2009. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tietenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta ja ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print, 115–162.
- Pirskanen, H. 2011. Alkoholit, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. Väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53. Helsinki: Väestöliitto.

- Pirskanen, H., Kataja, K., Simonen, J., Holmila, M., Tigerstedt C. 2016. Vanhempien ihanteet ja käytännöt alkoholikasvattajina. Teoksessa M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 14–31.
- Pösö, T. 2008. Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraali. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Tampere: Tammer-paino, 93–110.
- Raitasalo, K. & Holmila, M. 2012. Äidin alkoholinkäytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin. Yhteiskuntapolitiikka 77(1), 53–61.
<<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102921/raitasaloholmila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 31.7.2020.
- Roine, M. 2010. Verkkoympäristö vanhempien juomisesta kärsivien tyttöjen tuen tilana. Teoksessa K-P. Kallio & A. Ritala-Koskinen & N. Rutanen (toim.) Missä lapsuutta tehdään. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 105. Helsinki: Yliopistopaino, 73–87.
- Roine, M. & Ilva, M. 2010. Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa pähteitä. Teoksessa M. Roine & M. Ilva & J. Takala (toim.) Lapsuus alkoholin varjossa. Vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki: A-klinikkasäätiö, 26–38.
- Salminen, A. 2011. Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja, opetusjulkaisuja 62. Vaasa: Vaasan yliopisto.
<https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf>. Viitattu 1.7.2020.
- Simonen, J., Kataja, K., Pirskanen, H., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2016. Kun vanhempi juo liikaa – nuorten kokemukset ja voimavarat. Teoksessa M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 64–82.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Suorsa, T. 2011. Kokemuksen yksilöllisyys, yhteisyys ja yhteiskunnallisuus – Subjektitieteellisestä kokemustutkimuksesta. Teoksessa T. Latomaa & T. Suorsa (toim.) Kokemuksen tutkimus 2 – ymmärtävän psykologian syntyhistoriaa ja kehityslinjoja. Tampere: Juvenes Print, 174–231.

- Takala, J. & Roine, M. 2013. Nuorten kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa K. Warpenius, M. Holmila & C. Tigerstedt (toim.). Alkoholii- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 36–46.
- Terveidenhuoltolaki 1326/2010.
- Velleman, R. & Reuber, D. 2007. Domestic violence and abuse experienced by children and young people living in families with alcohol problems. Results from a crosseuropean study. Encare. European Commission's Daphne II Programme. Bath/Cologne.
- <http://www.drugsandalcohol.ie/11965/1/Encare_ParentalAlcoholProblems.pdf>.
- Vornanen, R. 2006. Perhe – turvattomuutta vai turvaa. Teoksessa L. Hokkanen & M. Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus Oy, 119–140.
- <http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_22.pdf>. Viitattu 6.8.2020.
- Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. Johdanto. 2013. Teoksessa K. Warpenius, M. Holmila & C. Tigerstedt (toim.) Alkoholii- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 5–10.